

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

> Retouradres Postbus 1600 3800 BP Amersfoort

Gemeente Hilvarenbeek
Postbus 3
5080 AA Hilvarenbeek

➤ per e-mail verzonden aan a.engelse@hilvarenbeek.nl

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Contactpersoon
drs. Danielle Takens

T +31615879399
F (033)4217799
d.takens@cultureelerfgoed.nl

Datum 27 juli 2021
Betreft Preadvies herbestemming rijksmonument

Onze referentie
176900

Geachte heer Engelse,

Voor de kerk aan de Biestsestraat 26 in Biest-Houtakker worden plannen gemaakt om het gebouw geschikt te maken voor wonen en werken. De neogotische kerk is in 1913 naar plannen van architect Jos. Margry gebouwd en is onder nummer 518895 opgenomen in het rijksmonumentenregister. Daarom vond op 28 januari 2021 - online - een oriënterend overleg plaats tussen de initiatiefnemers van de herbestemming, u en de RCE en is op 29 juni een locatiebezoek gebracht aan de kerk. Er is nog geen concreet ontwerp of definitief programma vastgesteld, maar op uw verzoek geef ik al in dit stadium een eerste reactie in de vorm van enkele algemene aanbevelingen ten behoeve van de planvorming. Ook reageer ik op de voorgelegde bouwhistorische verkenning die de onderlegger vormt voor het maken van het plan.

Mijn eerste indruk is dat het programma waarin wonen gecombineerd wordt met werken en – wellicht - het gedeeltelijk openbaar of gastvrij houden van de kerk, niet in tegenspraak is met het behoud van de cultuurhistorische waarden. Voor de functie zal de kerkruimte echter wel gedeeltelijk opgedeeld worden en zijn vermoedelijk nieuwe gevelopeningen nodig. De mate waarin de beoogde bestemming voor de kerk een passende is, zal afhankelijk zijn van hoe met de aspecten die voor de cultuurhistorische waarde van belang zijn, zoals de ruimtebeveling van de kerk, de uitwendige architectuur en de historische afwerking en interieurelementen, in het ontwerp en in het definitieve functionele programma wordt omgegaan.

Ik adviseer bij het uitwerken van het concept voor de transformatie van het monument dan ook de richtlijnen in de brochure *Een toekomst voor kerken, handreiking voor het herbestemmen van vrijkomende kerkgebouwen*, te hanteren. De publicatie is te vinden op de website van de RCE: [Een toekomst voor kerken; een handreiking voor het herbestemmen van vrijkomende kerkgebouwen | Publicatie | Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed](#).

Enkele uitgangspunten die in de brochure aan de orde komen, wil ik hierbij graag benadrukken:

-Het behoud van de ruimtebeleving van het kerkinterieur.

Wanneer de ruimte een indeling krijgt, is het van belang het nieuwe inbouwpakket 'los' van het monument te houden, zodat de architectonische opbouw en de historische vormgeving van de kerk blijvend als een geheel ervaren kan worden. Denk bij het toevoegen van scheidingswanden, van vloeren en open en gesloten delen daarom steeds aan de ruimtebeleving en het zicht door de ruimte in de lengte, hoogte en breedte van de kerk. Het beeld van met name de entree van het gebouw naar het koor is essentieel voor de beleving van de kerkruimte, evenals het zicht naar het gewelf.

-Rekening houden met de beleefbaarheid van kenmerkende ruimtelijke en architectonische eenheden. Denk aan de arcade, het koor, schip en zijbeuken en het orgelbalkon met onderliggende entreepartij.

-Reversibiliteit, omkeerbaarheid, van de herbestemming en de ingrepen.

-Terughoudend zijn met het toevoegen van nieuwe openingen in gevels.

Gezien de opgave en de cultuurhistorische waarden (zoals de aanwezigheid van waardevol glas-in-lood) zie ik mogelijkheden voor daglichttoetreding in de gevels, zoals op begane grondniveau onder de bestaande vensters in het koor, de zijbeuken en de nevenbouwen zoals de sacristie. Het is van belang deze opties spaarzaam toe te passen. Openingen in het van oorsprong naar binnen gerichte kerkgebouw vormen altijd een zekere mate van aantasting van het monument, maar kunnen worden gerechtvaardigd door het nieuwe gebruik wanneer hierdoor ingrepen in bijzonder waardevolle delen voorkomen worden. Maak een opening zo dat het gesloten karakter van de gevels en hun geleding de boventoon blijven voeren. Extra aandacht vraagt het eventuele toevoegen van openingen in de linker zijgevel die aan het openbare gebied ligt.

-Het bouwhistorisch onderzoek geeft de cultuurhistorische en situeringswaarde van de kerk goed aan; als verbindende plek voor Biest en Houtakker. Als vraag kan daarbij gesteld worden hoe aan deze immateriële waarde in de toekomst invulling kan worden gegeven.

-De kerk is vrij gaaf behouden gebleven en bevat ook waardevol of karakteristiek glas-in-lood, zowel figuratief (in het koor) als decoratief in de overige delen van de kerk en boven de entree. Naast het glas-in-lood en de aanwezigheid van een historisch uurwerk is sprake van waardevolle afwerking zoals vloertegels, historische binnendeuren, houten omlijsting van biechtstoelen. Ook het bestaande kleurgebruik van wanden draagt bij aan de eenheid in de kerk. Ik adviseer in het plan rekening te houden met deze afwerking en onderdelen.

De rapportage van de bouwhistorische verkenning (Klement Rentmeesters, juni 2021) die als onderlegger voor het maken van het plan moet dienen, kan gelet op bovenstaande worden onderschreven, met uitzondering van de toekenning van de waarden aan interieurafwerking, de vensters en de pijlers. Deze zijn niet alleen constructief van belang maar bepalen ook de vormgeving van het kerkgebouw uit 1913. In het rapport is hieraan een positieve waarde toegekend, maar een hoge waarde lijkt meer van toepassing.

Het verdient aanbeveling om voor het uitwerken van het plan de monumentale elementen per ruimte nader in kaart te brengen. Misschien zijn er nog aanvullende historische bronnen beschikbaar, zoals bouwtekeningen, die kunnen bijdragen aan de kennis over het monument. Mogelijk bevindt zich nog materiaal in het archief van de parochie, van het bisdom of in het gemeentearchief.

Tot slot merk ik nog op dat de tuin formeel geen deel uitmaakt van het beschermde monument, maar dat tijdens het locatiebezoek meegegeven is dat oude pastorie- en kerktuinen vaak nog karakteristieke beplanting bevatten en bijdragen aan de omgevingswaarden van het monument. Dit gegeven kan een goede basis vormen voor een toekomstig tuinplan.

Een schetsplan voor de herbestemming zie ik met belangstelling tegemoet. Voor een mogelijkheid om het plan in vooroverleg te bespreken wijs ik graag op het provinciale planoverleg dat door het Monumentenhuis Brabant wordt georganiseerd en waar elke maand vertegenwoordigers van de RCE aanwezig zijn.

Vragen

Mocht u nog vragen hebben over de inhoud van dit preadvies, dan kunt u contact opnemen met de contactpersoon die in het briefhoofd vermeld staat.

Met vriendelijke groet,

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'D. Takens', with a stylized initial 'D'.

drs. Danielle Takens
Adviseur Architectuurhistorie